

Az intézetkonszolidáció folytatása

2000–2002

*I. ÁLTALÁNOS CÉLOK • A magyarországi kutatóbázis konszolidálásának terve • Az akadémiai kutatóintézeti hálózat • Közgyűlési állásfoglalás
II. A KONSZOLIDÁCIÓ FOLYTATÁSÁNAK SZÜKSÉGE ÉS A VÉG-REHAJTÁS ESÉLYEI • Az I. szakasz terve, 1997–99 • A II. szakasz terve, 2000–02 • Az új tudománypolitikai környezet
III. A KONSZOLIDÁCIÓ II. SZAKASZA?*

I. ÁLTALÁNOS CÉLOK

A konszolidáció fogalma nem egy megmerevedett állapotot jelent, hanem a mozgás, a fejlődőképesség, a folytonos modernizálás – legyen szó politikáról, gazdaságról vagy bármilyen szervezetről – rendezett kereteinek kialakítását. A magyarországi kutatóbázis konszolidációja az eredeti elképzelések szerint azt jelenti: a hazai kutatóhálózatot olyan állapotba hozzuk, hogy az a legkedvezőbb esélyt adja a kutatóknak a világméretű ipari-technikai és kulturális, valamint a hazai társadalomból érkező kihívásokkal való lépéstartáshoz.*

*Esély a lépés-
tartáshoz*

A MAGYARORSZÁGI KUTATÓBÁZIS KONSZOLIDÁLÁSÁNAK TERVE

Az Akadémia kutatóintézeti hálózatának konszolidációja a tervek szerint része volt a magyarországi kutatóbázis átvilágításának és konszolidálásának. A Tudománypolitikai Kollégium (a továbbiakban: TPK) 1996. novemberi ülésén elfogadta a magyarországi tudománypolitika hároméves cselekvési programját, amely szerint az akadémiai kutatóhálózat konszolidációjának megkezdését követni fogja az egyes tárcák kutatóintézeteinek, majd pedig a tanszéki kutatói bázisnak a felülvizs-

*Tudomány-
politikai
reform, 1996*

1999. november 11. Az MTA Elnöksége számára készített előterjesztés, amely a hozzászólások utáni korrekcióval az 1999. december 6-i közgyűlés elé került, és jóváhagyást nyert.

* 1997. március 3. „Az akadémiai kutatóhálózat konszolidációja”.

gálata. A tervből megvalósult az akadémiai intézethálózat konszolidációjának első szakasza, amelyről az Akadémia közgyűlése 1998 decemberében kapott és fogadott el áttekintést.* Megindult a tárcák kutatóintézeteinek felülvizsgálata (a TPK 1997. márciusi ülésén), de az előterjesztést a TPK nem fogadta el. Mivel a TPK 1997. április és 1998. március között nem ülésezett, nem volt fórum, amely az országos kutatóbázis felülvizsgálatának a végrehajtását ösztönözte volna.

Az 1998. májusi kormányváltás után a TPK helyébe lépő Tudomány- és Technológiapolitikai Kollégium (TTPK) csak 1999. október 5-én ült össze, és napirendjének kialakítása csak az év végére várható.** Az Akadémia elnöke, mint a TTPK tagja, javasolni fogja a magyarországi kutatóbázis átvilágításának és konszolidálásának folytatását.

AZ AKADÉMIAI KUTATÓINTÉZETI HÁLÓZAT

*Alapellátás,
fejlesztés*

Az MTA kutatóintézeti hálózatának konszolidációs céljait az 1996. decemberi, majd az 1997. májusi közgyűlés elfogadta. Ezek összefoglalására (alapellátás rendbetétele, fejlesztés megindítása, infrastruktúra, könyvtár feljavítása) itt most nincs szükség. Eredményességét nemcsak a közgyűlés, hanem az egész hazai kutatószervezet is elismeri. Tanulság: a konszolidációt nem lehet pusztán a többletforrások formális alapja megteremtéseként felfogni. Az elismerés éppen a következetességet honorálja mind a politika, mind a finanszírozó intézmény, mind pedig – legalábbis ma már – a kutatóhálózat részéről.

A kutatóintézet-hálózat konszolidációját két szakaszra terveztük (vö. az 1997. májusi, illetve 1997. decemberi közgyűléssel). A két szakasz: I. 1997–99, illetve II. 2000–2002. Ezen szakaszok szerves részét képezik nemcsak az országos kutatóintézeti hálózat tervezett konszolidációs programjának, hanem az 1996 őszén megindult akadémiai reformoknak is.

*1997–98:
Első szakasz*

Az MTA közgyűlése 1998 decemberében a konszolidáció első szakaszának lezárásáról döntött. Az elnök és a főtítkárs előterjesztését elfogadva, állást foglalt amellett, hogy az I. szakasz „elvarratlan szálainak” kézben tartására az 1999. decemberi közgyűlésig meghosszabbítja a Konszolidációs Bizottság felhatalmazását. (Ezen ún. „elvarratlan szálak” pl. a várbeli társadalomtudományi központ előkészítésének munkálatai, ingatlanértékesítés.)

* 1998. december 7. „Állandóság és reformkészség. (Közgyűlési beszámoló)”.

** 1999. október 12. „Autonomista vagy végrehajtható központú tudománypolitika”.

KÖZGYŰLÉSI ÁLLÁSFOGLALÁS

Az 1999. decemberi közgyűlésnek állást kell foglalnia a kutatóhálózat konszolidációjának II. szakaszáról. Kívánja-e folytatni azt, s ha igen, akkor az új tudománypolitikai környezetben milyen lehetőségeket lát? A folytatásra lehet-e alkalmazni az I. szakasz szervezeti megoldásait?

Új tudománypolitikai környezet

A Konszolidációs Bizottság az Akadémiai Kutatóintézetek Tanácsával, valamint a Vezetői Kollégiummal, illetve az elnökséggel október–november folyamán kialakította közös álláspontját, és azt a decemberi közgyűlés elé terjeszti.

II.

A KONSZOLIDÁCIÓ FOLYTATÁSÁNAK SZÜKSÉGE
ÉS A VÉGREHAJTÁS ESÉLYEI

Az intézetkonszolidáció tervének három tudománypolitikai szándék volt a forrása. 1. az intézethálózat összeomlással fenyegető, immáron 15 esztendő óta az 1990-es években felgyorsult *eróziójának megállítása*, 2. az elmaradt vagy éppen a rendszerváltás során szükségessé vált *fejlesztések* megkezdése, 3. a magyarországi kutatóbázis felülvizsgálatának megindítása és ehhez az Akadémián belül egy modell kialakítása.

Cél: az erózió megállítása, fejlesztések

AZ I. SZAKASZ TERVE, 1997–99

Az 1997. évi terv az I. és a II. szakasz egymásra épülését határozta meg. Az I. szakaszban történik a *telephelyek* rendezése és az ún. *garantált létszám* kialakítása, ezzel kapcsolatban az „Y együttható” (azaz a diszciplínaként különböző, egy főre jutó finanszírozási alap) megállapítása és a *könyvtári* konszolidálás megkezdése. (Ez utóbbi eredményei: a központi könyvtár helyzete rendezésének megindítása, valamint az intézethálózat könyvtárai részére gyorssegély megállapítása.) Ugyanakkor az I. szakasz részeként, a célkitűzéseknek megfelelően, megindultak az elmúlt évtizedekben elmaradt, illetve a tudomány belső fejlődéséből és az ország igényeiből kiinduló *fejlesztések*. A megüresedő ingatlanok értékesítési alapelveit ki kellett alakítani, és a költözések befejezésekor, az alapelvek szerint, az értékesítést meg kell kezdeni.

Telephely és garantált létszám

A II. SZAKASZ TERVE, 2000–02

A II. szakasznak az 1997. májusi és decemberi közgyűlésen kialakított terve 1999 áprilisában helyet kapott az elnöki programban. Így azt az

AZ AKADÉMIAI KUTATÓINTÉZETEK DOLOGI ELŐIRÁNYZATÁNAK KIEGÉSZÍTÉSE A KÖLTSÉGVETÉSBE BEÉPÍTETT KONSZOLIDÁCIÓS KERETBŐL, 1997–2000, E FT	
Atommagkutató Intézet	78 800
Csillagászati Kutatóintézet	28 920
Földtudományi Kutatóintézet	7 547
Földrajztudományi Kutatóintézet	10 243
Geodéziai és Geofizikai Kutatóintézet	17 850
KFKI Atomenergiái Kutatóintézet	36 230
KFKI Részecske- és Magfizikai Kutatóintézet	80 380
Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézet	56 500
Kémiai Kutatóközpont	247 860
Matematikai Kutatóintézet	33 230
Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézet	– 39 650
Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet	150 520
MATEMATIKAI ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI INTÉZETEK	708 430
Állatorvos-tudományi Kutatóintézet	14 580
Balaton Limnológiai Kutatóintézet	46 480
Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet	75 640
Mezőgazdasági Kutatóintézet	123 560
Növényvédelmi Kutatóintézet	52 670
Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet	61 240
Szegedi Biológiai Központ	189 211
SZBK Enzimológiai Kutatóintézet	37 059
Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet	25 760
ÉLETTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK	626 200
Jogtudományi Intézet	9 230
Filozófiai Intézet	2 250
Irodalomtudományi Intézet	17 920
Közgazdaság-tudományi Kutatóközpont	9 620
Művészettörténeti Kutatóintézet	13 910
Néprajzi Kutatóintézet	10 170
Nyelvtudományi Intézet	8 400
Politikai Tudományok Intézete	5 920
Pszichológiai Intézet	12 160
Regionális Kutatóközpontja	14 370
Régészeti Intézet	17 710
Szociológiai Kutatóintézet	6 690
Történettudományi Intézet	36 060
Világ gazdasági Kutatóintézet	15 760
Zenatudományi Intézet	15 200
Tartalék	–
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK	195 370
KUTATÓINTÉZETEK MINDÖSSZESEN	1 530 000

Forrás: Az 1999. december 6-i közgyűlés kiküldött anyaga

elnök ma is magára érvényesnek tekinti. Szükséges azonban megvizsgálni ennek realitását, mindenekelőtt számba venni az új tudománypolitikai környezetet és erőinket. *Az eredeti terv pontjai a következők.**

1. A kutatói béreket kompatibilissé tenni az egyetemi bérekkel, amely részben megakadályozza a legjobb erők elvándorlását, részben lehetővé teszi tudománypolitikai célok elérését: az egyetemi és kutató-intézeti „átjárhatóságot”. A TPK 1997 márciusában határozatot hozott a két szféra bérezésének összehasonlításáról és a feszültségek kiküszöböléséről. A felmérés 1997-ben elkészült, a Tudománypolitikai Kollégium működésének szünetelése miatt azonban állásfoglalás nem történt, így most a 2000. évre kormányzati állásfoglalás nélkül tudtuk csak előterjeszteni javaslatunkat. Az elképzelés szerint 2000–2002 között a közalkalmazotti bérek átlagos emelésén túl évenként 600 milliót kell fordítani a kutatói bértömeg emelésére. Ezzel párhuzamosan kell kidolgozni a minőségre és a teljesítményre ösztönző kutatói bérrendszert.

*Kutatói
bérrendezés*

2. A fejlesztések belső rendjének kialakítása után egységes rendszerbe kell szervezni a tervezett nagy természettudományos, *diszciplína-szintű* fejlesztéseket (ökológia, víz), valamint a már bizonyos alapokkal rendelkező, kisebb mértékű társadalomtudományi *intézményfejlesztéseket* (földtan, regionális kutatás, kisebbségkutatás, magyar nyelv stb.) és *tematikai* (minden intézet számára nyitottan megpályázható mobil) fejlesztéseket. Tudománypolitikai feladat a fejlesztések összhangba hozása az akadémiai (AKP) és az Akadémián kívüli (OTKA, OMFB) pályázati rendszerekkel.

Fejlesztések

3. Elodázhatatlan az intézethálózati könyvtárak és a központi Akadémiai Könyvtár, valamint az intézethálózati és országos könyvtárak viszonyának rendezése.

4. Szükséges a természettudományi intézetek közép-műszer-igényének felmérése és a folyamatos javítás tervének kialakítása.

5. Meg kell vizsgálni, hogy az egyes intézetek az EU-tagsággal erősödő nemzetközi versenyben mennyire felelnek meg a feltételeknek, és mi szükséges az adott diszciplínában az EU-képességhez. Célszerű intézetenkénti programok kidolgozása.

*A konszolidált
intézethálózat
további felül-
vizsgálata*

6. Át kell tekinteni az egyes kutatóintézetek részvételét az egyetemi képzésben, valamint az egyetemi és főiskolai integráció következtében előállt új helyzet és az akadémiai kutatóhálózat viszonyát.

7. Az intézetek belső rendjének felülvizsgálata a nemzetközi és hazai megmérést adottságaira, az intézeteken belül az „alap- és az alkalmazott kutatások” viszonyára, az egyes intézetek szükséges vagy lehetséges piacorientáltságú kutatásaira irányuljon.

* 1999. április 11. „Elképzelések a jövőről”.

8. A nagy, részben a konszolidációban kialakult központokat felül kell vizsgálni.

*Az utánpótlás
folyamatossága*

9. Az elmúlt három esztendőben a már bevált fiatal kutatói státusok számát szaporítottuk, a 2000–02 közötti időszakban elérendő cél, hogy az akadémiai intézetekhez mind nagyobb számban csoportosítsanak ösztöndíjakat. Törekedni kell arra, hogy az intézetek részt vehessenek a PhD-képzésben. Az intézeten belüli mobil létszám gyarapítása elsősorban fiatal kutatók (PhD-, Bolyai-, posztdoktori és egyéb – Sasakawa-, akadémiai alapítású stb. – ösztöndíjak) odairányításával.

*A kutató-
hálózat
az Akadémia
szervezetében*

10. Vizsgálni kell a kutatóintézeti hálózat és a tanszéki kutatócsoportok viszonyát (tematikai és regionális felülvizsgálat), a matching found alkalmazásának kiterjesztését az egyetemeken túlmenően az üzleti és a kutatóintézeti szférában is.

11. Erősödjön az Akadémia feladatállítói és *beszámoltatói szerepének* érvényre jutása a kutatóhálózat (intézet és kutatócsoport) működtetésében! Vizsgáljuk meg az osztályok és az AKT valós szerepét az intézetek felügyeletében, valamint a kutatói érdekérvényesítés lehetőségeit!

12. A kutatóhálózat *regionális* elhelyezkedésének megvizsgálása.

*A menedzselés
felülvizsgálata*

13. A kutatóhálózat központi adminisztratív, gazdasági, menedzselési lehetősége és szükségessége. A központi kiszolgáló egységek (tudományági főosztályok, osztályadminisztráció, PR, gazdasági adminisztráció stb.) szerepe az intézeti önállóság korában.

14. Az intézeti önállóság megvalósíthatósága a gazdálkodásban.

A fentebbi tervet szembe kell vetni az új tudománypolitikai környezettel, és annak megfelelően kell dönteni végrehajtásáról vagy módosításáról, esetleg leállításáról.

AZ ÚJ TUDOMÁNPOLITIKAI KÖRNYEZET

*Minimális
költés-
ráfordítás*

Az 1998-ban kormányra került pártok a tudomány kiemelt támogatását helyezték kilátásba. A 2000. évi költségvetésben azonban a tudomány – most nem tárgyalandó okok miatt – nem került a preferált területek közé. Ez alapvetően befolyásolja az egész magyar kutatóbázis konszolidálására irányuló terveink megvalósítását, de megkérdőjelezi az intézeti konszolidáció további menetét is.

Ismeretes, hogy a költségvetési tárgyalásoknál bizonyos részeredményeket ért el az Akadémia vezetése az eredetileg tervezett, általában nem tudománybarát kiindulópontokhoz képest. A kilátásba helyezett elvonásokat elkerültük. Bizonyosan kútba esett azonban már az európai uniós pályázatokhoz szükséges garanciális alap, nem valósultak meg a beruházásokra tett javaslataink sem, és alig van remény arra, hogy a kutatói bérrendszer minimális fejlesztésének alapjait megkapjuk. Az

Akadémia vezetésének a költségvetési tárgyalások befejezése után újra kell gondolnia egész belső költségvetési tervét, és e tervben nem utolsó sorban az intézethálózat jövőendő sorsáról is nyilatkoznia kell.

III. A KONSZOLIDÁCIÓ II. SZAKASZA?

Két lehetőség áll az Akadémia vezetése előtt:

Lehetőségeink

a) Feladja az intézetkonszolidációval kapcsolatos tervet, és hagyja, hogy az átmeneti három év „injekciói” következtében megállított lemorzsolódás után ismét folytatódik az 1997 előtti erodálódás.

b) A konszolidációs terv II. szakaszát a tervezett ütemezés szerint folytatjuk, számítva a 2001. évi költségvetésben elérhető kedvezőbb gazdasági pozícióra.

*

Mindezek után javaslom, hogy a Konszolidációs Bizottság, valamint az AKT együttes ülésén foglaljon állást a következő módon:

*Konszolidáció,
stabilizáció*

a) Az 1998. decemberi közgyűlés által jóváhagyott beszámoló és a főtitkár 1999. évről szóló előterjesztése alapján az intézetkonszolidáció I. szakaszát ismételten eredményesnek minősíti.

b) Szükségesnek tartja, hogy az intézethálózat konszolidációja tovább folytatódjék a fentebbi előterjesztésben részletezett elveknek megfelelően. Az I. szakaszban végrehajtott telephely-átalakításokon, a garantált létszám megállapításán, a kutatási költségek biztosításán túlmenően a 2000–02. évben történjék meg a kutatói bérrendezés, az infrastruktúra és műszerállomány javítása, a kutatóhálózat menedzselésének felülvizsgálata, a tudományos utánpótlás helyzetének javítása és a fejlesztések stabilizálása. Ennek, a 2000–02. évben tervezett folyamatnak az eredményeként feltételezzük, hogy a kutatóhálózat stabil állapotba kerül.

c) A közgyűlés a korábbi évekhez hasonló összetételben küldje ki az ún. Konszolidációs (Stabilizációs) Bizottságot, amely a közgyűlésnek folyamatosan adjon számot munkájáról. A közgyűlési előterjesztéseket a Konszolidációs (Stabilizációs) Bizottság az AKT-val együttesen terjessze az elnökség, illetve az MTA közgyűlése elé.

Kézirat. Szerkesztett formában 500 példányban sokszorosítva